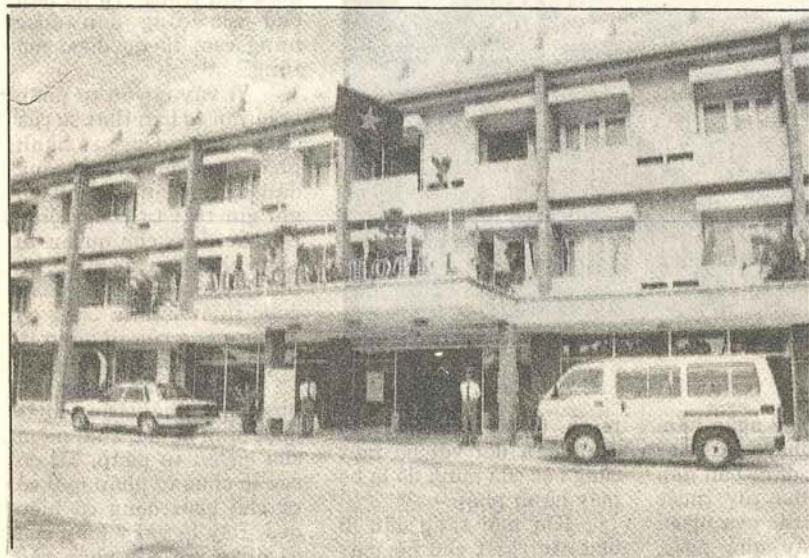

CẢI TỔ HÀNH CHÁNH VÀ PHÁT TRIỂN KINH TẾ NHANH

TS. LÊ KHOA

10 PHÁT TRIỂN KINH TẾ

Trong kho tàng tiếng Việt, có khá nhiều từ nói về con rùa hành chánh, như quan liêu, bao cấp, giấy tờ... và để cho con rùa này chạy nhanh hơn, chúng ta có chủ trương chống quan liêu, bao cấp, cải tổ hành chánh, nhưng muốn việc này tiến hành tốt hơn, cần đi sâu thêm về mặt lý luận, từ đó có thể phác họa các biện pháp đồng bộ để khắc phục nạn quan liêu.

1. Chính sách kinh tế thị trường là biện pháp hữu hiệu nhất khắc phục nạn quan liêu

Kinh tế thị trường ép buộc các xí nghiệp phải không ngừng giảm các chi phí sản xuất, bớt cán bộ, công nhân viên, canh tân các phương pháp sản xuất, tân trang thiết bị, làm các mặt hàng mới, đẹp hơn, đáp ứng đúng với yêu cầu của thị trường hơn. Xí nghiệp nào có tinh thần chủ quan, duy trì những vị giám đốc kém, không giảm chi phí nhân viên, không làm các mặt hàng mới, không tân trang thiết bị sẽ bị các xí nghiệp đồng nghiệp tung ra các mặt hàng mới, giá rẻ hơn, tốt hơn các hàng của mình ra, do đó hàng làm xong chỉ chất đầy kho và không ai mua. Bởi vậy, trong nền kinh tế thị trường, không có đất dành cho nạn quan liêu và con rùa hành chánh không có điều kiện sinh sống.

Tuy nhiên, cạnh tranh lại giết chết cạnh tranh. Trong số hàng trăm, hàng ngàn xí nghiệp, có một vài xí nghiệp, do tài quản lý xuất sắc của người giám đốc, vươn lên hàng đầu, đưa ra một loạt mặt hàng mới, như ông Honda (Nhật) đưa ra xe gắn máy Honda (đánh bại các xe Vespa, Lambretta của Ý), hãng Microsoft đưa ra phần mềm Windows, Wipword cạnh tranh thắng các đối thủ đồng nghiệp. Nhờ bán các sản phẩm mới với giá do độc quyền, xí nghiệp cạnh tranh thu được siêu lợi nhuận, không phải lo đến sự cạnh tranh của các đồng nghiệp. Đời cha làm ra sự nghiệp, đời con thường khi không đủ khả năng tiếp tục óc sáng tạo của đời cha. Đặc điểm chính của chính sách cạnh tranh là phải không ngừng cải tiến kỹ thuật, nhưng khi trở thành các siêu xí nghiệp là độc quyền, các ban giám đốc cho ngấm tôm các dự án cạnh tranh, vì cạnh tranh phải đầu tư thêm và rất tốn kém. Do đó, xuất hiện chủ nghĩa quan liêu nơi các xí nghiệp độc quyền. Vào đầu thế kỷ 20, một số các siêu công ty nắm vừa ngân hàng, vừa các xí nghiệp công nghiệp lớn, đã chôn các sáng kiến kỹ thuật mới, đã ngầm thỏa thuận với nhau chia thị trường thế giới và bán với giá rất cao để thu siêu lợi nhuận, đã gây áp lực với nhà nước tăng phí quốc phòng, tạo ra quân đội thường trực tốn kém, nhằm vào việc xâm lăng các nước khác và chia chác lại thị trường thế giới, vẽ lại bản

đô các nước thuộc địa. Chủ nghĩa độc quyền không những đi đến chủ nghĩa quan liêu, tạo điều kiện cho con rùa hành chánh phát triển mà còn đi đến chủ nghĩa đế quốc và quân phiệt, độc tài, đưa đến những cuộc chiến tranh đẫm máu: thế chiến thứ I, thứ II, chiến tranh Triều Tiên...

Người ta đã nói nhiều về phép màu kinh tế Nhật, nhưng ít ai lưu ý đến cái cốt lõi của chính sách kinh tế Nhật, là bãi bỏ độc quyền của các siêu công ty trong nước, đặc biệt nhà nước Nhật từ một nước quân phiệt, đế quốc, chủ trương xâm lăng các nước khác, đã trở thành một nước hòa bình và thương mại, có phí quốc phòng rất thấp và một đạo quân cán bộ công nhân viên tối thiểu. Chính nhờ nền kinh tế thị trường cạnh tranh và giảm các phí quân đội, hành chánh đến tối thiểu mà Nhật đã trở nên cường quốc kinh tế. Và những khó khăn của Liên Xô cũ, cũng như của Mỹ, là vì sau khi đã "thắng" trong thế chiến II, các nước này đã không thoát ra nạn độc quyền, đã tăng chi phí quốc phòng, ít chú ý đến việc ứng dụng khoa học kỹ thuật trong sản xuất, trong khi người Nhật lại tập trung nỗ lực chính trong các địa hạt này. Mía mai thay là lịch sử, khi các nước chiến thắng (Mỹ, Liên Xô) lại là các nước chiến bại về kinh tế tài chính vì quên cạnh tranh, cải tổ hành chánh kinh tế phải tiếp tục không ngừng, dừng lại và bằng lòng với các kết quả tạm thời thu được là tạo cơ hội cho nước khác vượt qua mình.

II. Chủ nghĩa bao cấp, quan liêu trong kinh tế, khoa học, giáo dục: Nhà nước đứng ra làm tất cả và nếu các xí nghiệp quốc doanh lỗ thì nhà nước đứng ra bù lỗ

Chủ nghĩa này tạo điều kiện tốt cho chủ nghĩa quan liêu phát triển mạnh. Các xí nghiệp quốc doanh, các hợp tác xã, thoát khỏi quy luật cạnh tranh và không sợ xí nghiệp nào khác cạnh tranh làm hàng rẻ hơn mình, tốt hơn, nên hoàn toàn không có nhu cầu tân trang kỹ thuật, dùng các người có trình độ cao để cạnh tranh thiết bị, ứng dụng các phương pháp sản xuất và kinh doanh hữu hiệu hơn. Các xí nghiệp không lo gì lỗ, vì lỗ thì có nhà nước bao và cũng không lo gì đến việc trả nợ ngân hàng, vì ngân hàng không có quyền siết các tài sản của các xí nghiệp quốc doanh. Các cơ quan khoa học kỹ thuật cũng không có nhu cầu phát hiện, làm ra các phát minh mới vì có làm ra thì lương cũng không tăng, điều cốt yếu khi xưa "sáng cấp ô di, tối cấp vè" thì nay khéo với cấp trên và sống lâu lên lão làng. Báo Nhân dân có bài nói về các cơ quan khoa học kỹ thuật hàng chục năm không có công trình nào đáng kể. Một số tờ báo không cần có bài

hay, vì độc giả không mua hay mua mà không đọc thì có ngân khoản bao...

Chính vì lý do trên, nhà nước Việt Nam đã có chủ trương xóa bỏ bù lỗ, bao cấp, bãi bỏ độc quyền kinh doanh, bù giá: các xí nghiệp lời ăn lỗ chịu. Các cơ quan khoa học kỹ thuật, các trường phải tự túc phần nào về tài chánh. Nợ ngân hàng phải thanh toán sòng phẳng. Nhà nước chủ trương kinh tế có nhiều thành phần, cạnh tranh lẫn nhau, không có độc quyền trong kinh doanh, khoa học, kỹ thuật, ai có phát minh sáng chế nào mới, có quyền đăng ký bản quyền tác giả, ai sử dụng phát minh mới phải thanh toán quyền bản quyền với tác giả. Trong môi trường như trên, các "nhà khoa học" không có phát minh mới, công trình mới, các xí nghiệp không có hàng mới, các báo không có bài có chất lượng cao sẽ không có khách hàng và tiền bán hàng, nhà nước không còn trợ cấp nên chỉ còn có việc mau mau xin đẹp tiệm. Kinh tế thị trường là biện pháp chủ yếu khắc phục nạn quan liêu.

III. Phải chăng hãy còn những đối tượng còn có độc quyền và vẫn được bù lỗ và bao cấp?

Trong xã hội có hai biện pháp để giải quyết các khó khăn, một khi chúng đã trở nên gay gắt và không thể chịu nổi. Cái gì khi mới ra đời cũng có nguyên nhân và cái lý của nó, nhưng sau đó xã hội biến đổi, trong khi "cái lý" ấy không biến đổi và vẫn tồn tại dài dài, làm cản trở phát triển. Bây giờ có 2 biện pháp được đề ra, hoặc là làm cách mạng, thay đổi tất cả và làm lại, hoặc là từ từ cải tổ. Nước Anh là một tấm gương sáng về việc từ từ đổi mới. Trong khi nước Pháp trải qua nhiều cuộc cách mạng, một cuộc chiến tranh dài với Việt Nam mới thoát ra khỏi chế độ quân chủ và đế quốc, thì nước Anh chuyển từ chế độ quân chủ sang chế độ đại nghị và từ nước đế quốc có nhiều thuộc địa nhất thành một nước bang giao hữu nghị và bình đẳng với các thuộc địa cũ của mình mà không trải qua một cuộc cách mạng hay chiến tranh cùng với các thuộc địa cũ. Nước Nga trải lại có truyền thống độc ngột, trước đây làm cách mạng, nay lại có nhiều xáo trộn. Việt Nam gần đây trải lại, cũng như Anh quốc, đã trải

qua một cuộc đổi mới từ từ và khá thành công.

Trong nền kinh tế thị trường, vẫn còn những đối tượng chưa thoát ra khỏi quy luật cạnh tranh. Thứ nhất là nhà nước, vốn bản thân là cơ quan quyền lực, sống nhờ thuế và tiền ứng trước của ngân hàng, tiếp theo các xí nghiệp, các cơ quan khoa học kỹ thuật, trường học... nhận được sự trợ cấp của nhà nước, và các siêu xí nghiệp trong nước, do tình trạng độc quyền trên thực tế, vẫn thoát ra khỏi quy luật cạnh tranh và sức ép của các đối tượng khác. Tất cả các cơ quan nhà nước trên thế giới đều ít hay nhiều mắc bệnh quan liêu, Việt Nam không phải là ngoại lệ. Thủ tướng Võ Văn Kiệt cho biết đã giảm bớt nhân viên ngay tại văn phòng Thủ tướng, mong rằng các cơ quan khác trong nước cũng triệt để giảm biên chế. Muốn khắc phục nạn quan liêu, giấy tờ, phải chuyển tối đa các cơ quan, xí nghiệp sang quy chế thị trường, công khai tài chánh, các số liệu, thực hiện quyền làm chủ của người dân và cũng như nước Anh, nên thi hành sự đổi mới bắt đầu từ trên xuống dưới hữu hiệu và không gây xáo trộn như đổi mới từ dưới lên trên. Mẫu thuẫn của vấn đề là nhà nước, vốn bản chất thoát khỏi quy luật thị trường mà lại áp dụng quy luật thị trường với mình và tự cải tổ. Điều này rất khó, chỉ có ít nước thành công. Ở Việt Nam, vẫn còn nhiều cơ quan được bù lỗ, như điện, nước, các cơ quan khoa học, kỹ thuật và nhiều xí nghiệp trong nước. Vì vậy, vấn đề là sau khi bước đầu thành công, cần phải tiếp tục thực hiện các bước kế tiếp là đưa thêm một số xí nghiệp và cơ quan khác sang hạch toán chặt chẽ, tuy rằng việc này không dễ dàng gì ■